

ҚАЙРАҒОЧ, ТЕРАК ВА ТОЛ БАРГЛАРИНИНГ ЗАРАРКУНАНДАЛАРИ

Аннотация: мақолада қайрағоч, терак ва тол барглари кемурувчи зараркунадаларининг тарқалиши, зарари, биоэкологиясини ўрганиш асосида уларга қарши “Имидо-35% к.с” препаратини биологик самарадорлиги аниқланган. Олинган натижалар асосида хулоса ва таклифлар берилган.

Калим сўзлари: манзарали дарахтлар, тол, терак, қайрағоч, зараркунадалар, пестицидлар.

Аннотация: в данной статье приведены данные по биологической эффективности препарата «Имидо-35% к.с.» по данным распространения, вредоносности и биологии грызущих вредителей кайрагача. По полученным данным сделаны выводы и предложения.

Ключевые слова: декоративные деревья, ива, тополь, вредители, пестициды.

Annotation: this article provides data on the biological effectiveness of the drug “Imido-35% c.c.” according to the distribution, harmfulness and biology of gnawing pests of the kairagach. Based on the data obtained, conclusions and proposals are made.

Key words: ornamental trees, willow, poplar, pests, pesticides.

Ўзбекистонда толдошлар (*Salicaceae*) оиласига мансуб қайрағоч (*Gallerucella luteola* Muel) ҳамда тол (*Salix* sp) дарахтлари оммавий суръатда экиб ўстирилади.

Хоразм ва Бухоро вилоятларида йўл бўйларига кўплаб қайрағоч дарахтларини учратиш мумкин. Чунки бу дарахт тури шўрланган тупроқда яхши ўсади, сувсизликка чидамлидир. Қайрағоч ва теракзорлар барпо этиш, уларни ўстириш технологиясини такомиллаштириш, бундай дарахтларни турли хил зараркунада ва касалликлардан ҳимоя қилиш бугунги кунда долзарб аҳамият касб этмоқда.

Урганч ва Шовот туман ўрмон хўжаликлари шароитида кузатишлар олиб бордик. Изланишлар натижасида қайрағоч, тол ва теракнинг турли қисмларида озиқланувчи 34 турга оид зараркунадалар аниқланди. Буларнинг орасида энг асосийлари ва кўп учрайдиганлари тана зараркунадалари ва баргхўрлардир.

Терак баргхўри Фарғона водийси ўрмонларидаги терак ҳамда толларнинг энг хавфли зараркунадаларидан ҳисобланади.

Қўнғиз пўстлоқ ёриқларида қишлайди. Қишлаб қолган қўнғизлар март охирида чиқади. Кишловдан чиққан қўнғиз 8-10 кундан сўнг тухум қўя бошлайди ва бу жараён май ойининг охирига қадар давом этади. Тухум қўйилганидан сўнг 4-5 кун ўтгач, личинкалар чиқа бошлайди, уларнинг ривожланиши 10-12 кунга чўзилади.

Личинкалар ривожланиш даврининг охирида озиқла-

нишдан тўхтади, баргларга ёпишиб олади ва шу жойда ғумбакка айланади. Ғумбаклик даври 4-5 кун давом этади. Ғумбакдан чиққан ёш урғочи қўнғизлар 10-12 кундан сўнг тухум қўя бошлайди. Иккинчи бўғин ривожланиш даври 16-17 кун давом этади. Иккинчи бўғин қўнғизлари июль ойининг иккинчи ярмигача озиқланиб август бошида уйқуга кетади.

Тол баргхўри (*Plagiodera versicolor* Laich.). Тол баргхўри вояга етган ҳашарот ҳолида қишлаб қолади. Кишлашдан дарахтлар барг ёзган пайтда чиқади. Қишдан чиққан қўнғиз бироз овқатлангандан кейин, тол баргининг орқа томонига тўдалаб тухум қўяди, тухум қўйиши апрель ойига тўғри келади. Қўнғизнинг ранги яшил-қулранг тусда бўлиб, ялтирок, катталиги 4-7 мм.

Қайрағоч баргхўри (*Gallerucella luteola* Muel). Қайрағоч баргхўри Маркази Осиёнинг ҳамма жойига тарқалган. Қўнғиз-1-жадвал.

“Имидо-35% к.с” препаратининг биологик самарадорлиги, қаттиқ қанотли баргхўрларга қарши самарадорлиги (Тошкент вилояти Зангота тумани 2018-2019 йй.).

Назоратдаги дарахт турлари	1 га/кг тавсия этилган	1 га дарахтлар сони (дона)	Ишлов берилган дарахтлар сони (дона)	Личинкалар сони (дона)	Қўнғизлар сони (дона)	Биологик самарадорлик
Қайрағоч	0,2	112	5	128	83	93,51+-1,56
Терак	0,2	327	5	163	47	92,37+-2,52
Тол	0,2	183	5	63	32	90,16+-2,32
Назорат	-	100	-	-	-	-

лар кўчган пўстлоқ остида ва унинг ёриқларида қишлаб, март ойининг биринчи ярмида қишқи уйқудан чиқади ва май ойида тухум қўяди. Июнь ойида қўнғизнинг биринчи бўғини кўплаб учиб чиқади ва июль ойида тухум қўйиб, август ойида нобуд бўлади. Август охирида қўнғизнинг иккинчи бўғини пайдо бўлади ва сентябрь ойида қишлашга киради. Урғочи қўнғизлар

1-расм. Терак баргкемирувчининг қўнғизи ва қўртлари.

3-расм. Қайрағоч баргхўри (1-қўнғизи, 2-тухуми.).

барг юзасига тўп-тўп қилиб 40 тадан тухум қўяди. Қайрағоч баргхўрининг личинкалари баргнинг остки томонидаги этини еб томирларинигина қолдиради, қўнғизлари эса барг томирлари оралиғини кемириб тешади. Вояга етган личинкалари дарахт ёнидаги тупроқ ичида ғумбакка айланади.

Ўрмон хўжалигидаги ёш қайрағоч, тол ва теракзорлар, 3-йиллик қайрағочлар зараркунандалар билан 42-49 фоизгача зарарлангани маълум бўлди. Шу боис 2020 йил май ойида

дарахтларга "Имидо" 35к.с. препаратини гектарига 200 грамм сарф-меъёردа қўллаган ҳолда ишлов бердик ва кутилганидек самарага эришилди.

Ш.ЭСАНБОВЕВ,
б.ф.н., доцент,
Ф.ЯКУБОВ,

мустақил тадқиқотчи,
Тошкент давлат аграр университети.

АДАБИЁТЛАР:

1. Сулаймонов Б.А ва бошқалар. "Ўрмон биоценозида фитофаг турлари ва улар миқдорини бошқариш" (Ўқув қўлланма). Тошкент -2017.
2. Эсанбоев Ш. Ва бошқалар "Ўрмон ва манзарали дарахтларни тана зараркунандалари" (Ўқув қўлланма). Тошкент – 2019.
- Хўжаев Ш.Т., Холмуродов Э.А. "Энтомология, қишлоқ хўжалик экинларини ҳимоя қилиш ва агротоксикология асослари (Дарслик). Тошкент, "Фан" нашриёти. 2009.-36 б
3. Кимсанбоев Х.Х. ва бошқ. - «Умумий ва қишлоқ хўжалик энтомологияси», «Ўқитувчи», Т., 2002.
4. Кимсанбоев Х.Х., Болтаев Б.С., Сулаймонов Б.А. "Боғ зараркунандаларига қарши уйғунлашган кураш чоралари". Тошкент -1998 й.

УЎТ: 631.58; 631.4; 631.5

ТАДҚИҚОТ САМАРАСИ

ҚИСҚА НАВБАТЛИ АЛМАШЛАБ ЭКИШ ТИЗИМИДА ТАКРОРИЙ ВА ОРАЛИҚ ЭКИНЛАРНИНГ ТУПРОҚДА ҚОЛДИРГАН АНГИЗ ВА ИЛДИЗ ҚОЛДИҚЛАРИ МИҚДОРИ

Аннотация: мақолада қисқа навбатли алмашлаб экиш тизимида такрорий экин сифатида экилган мош, маккажўхори ҳамда оралиқ экинлар перко, жавдарнинг тупроқда қолдирган илдиш ва ангиз қолдиқлари миқдорини ўрганиш бўйича Қашқадарё вилоятининг оч тусли бўз тупроқларида ўтказилган тажриба натижалари келтирилган. Тажриба натижаларини кўрсатишича, кузги бугдойдан сўнг экилган такрорий ва оралиқ экинлар мавсум давомида умумий миқдорда 11,54-9,67 т/га ангиз ва илдиш қолдиқлари тўпланиши аниқланди.

Калит сўзлар: алмашлаб экиш, тизим, такрорий, оралиқ, вариант, экин, мош, маккажўхори, перко, жавдар, бугдой, ангиз, илдиш.

Аннотация: в статье представлены результаты экспериментов, проведенных в условиях светлых серозёмных почв Кашкадарьинской области с целью изучения корневых и пожнивных остатков маша и кукурузы возделываемых в качестве повторных культур, перко и ржи в качестве промежуточных системе кратковременного севооборота. Экспериментальные результаты показали, что повторные и промежуточные культуры высаженных после озимой пшеницы накапливали в общей количеству 11,54-9,67 т / га корневых и пожнивных остатков в течение сезона.

Ключевые слова: севооборот, система, повторный, промежуточный, вариант, культура, маш, кукуруза, перка, рожь, пшеница, корневые, пожневные.

Annotation: the article presents the results of experiments conducted in bright gray-earth soils of the Kashkadarya region with the aim of studying the root and crop residues of mash and corn cultivated as repeated crops, perko and rye as an intermediate system of short-term crop rotation. Experimental results showed that repeated and intermediate cultures planted after winter wheat accumulated a total of 11.54–9.67 t / ha of root and crop residues during the season.

Keywords: crop rotation, system, repeated, intermediate, variant, culture, mung bean, corn, perk, rye, wheat, root, crop.

Ҳар қандай қишлоқ хўжалик экини амал даври давомида тупроқдан сезиларли равишда озиқа элементларини олиб чиқиб кетади. Ҳосил йиғиштириб олингандан кейин маълум миқдордаги озиқа элементлари ўсимликнинг ангиши (қолдиқ поя) ва илдиши орқали органик модда сифатида тупроққа қайтади. Бундан ташқари такрорий ёки оралиқ экин сифатида экилган экинларнинг баъзи илдишлари амал давридаёқ органик моддага айланади. Кузги-қишқи оралиқ экинлар ҳам тупроқ унумдорлигига юқори таъсир кўрсатади. Оралиқ экинлар тупроқни тоза органик моддалар билан бойитади, натижада тупроқнинг биологик фаоллиги ошади, сувда эрувчи органик моддалар ва гумус ҳосил қилувчи янги, ҳаракатчан моддалар миқдори кўпаяди [3; 536].

Кузги бугдойдан сўнг экилган такрорий ва сидерат экинлар тупроқнинг ҳайдов қатламида (0-30см) ва ҳайдов ости қатламида (30-50см) илдиш, барг, поя ва кўк масса қолдириши натижасида тупроқда органик модданинг кўпайиши, тупроқда парчаланиши ва чириши натижасида, тупроқнинг гумус миқдори ва озиқа элементлар кўпаяди, намлиги ва сув ўтказувчанлиги ошади. [2; 23-246].

Тадқиқот услубиёти. Тадқиқот ишлари ДДЭИТИ Қашқадарё филиалининг суғориладиган майдонларидаги марказий тажриба даласида ҳамда филиалнинг